

PRATARMĖ

Senoji Lietuvos literatūra nuo šių metų į skaitytojo rankas pateks kiek pasikeitusi. Redakcinę kolegiją papildė dar vienas mokslininkas. Tai dr. Ilja Lemeškinas, lituanistas ir slavistas, Lietuvos senųjų raštų tyrėjas, Prahos Karlo universiteto darbuotojas. Pokyčių esama ir Senojoje Lietuvos literatūroje publikuojamuose straipsniuose. Jie parengti, atsižvelgus į naujus reikalavimus (apie juos plačiau žr. Senosios Lietuvos literatūros kn. 22, p. 325–337).

Ką malonusis Skaitytojas suras šiame senosios literatūros tyrimų rinkinyje? Šių eilučių autorius straipsnyje „Lituanistika ir senosios Lietuvos raštijos tyrimai epochų sąvartos metais“ aptaria lituanisto, senosios raštijos tyrėjo profesinės tapatybės dalykus, keliamus gyvenamojo meto ypatumų bei įvairių aplinkybių. Į lituanistikos mokslus, pirmiausia literatūrologiją, jis siūlo žiūrėti plačiau ir ją sieti ne tik su profesionalia pedagogine bei akademinė veikla. Publikacijoje keliami bibliografinio ir tekstologinio darbo reikšmė, įvertinama literatūrologinių tyrimų būklė, taip pat jos raidos kryptys, daugiau dėmesio skiriamas literatūros istorijai.

Živilė NEDZINSKAITĖ straipsnyje „M. K. Sarbievijaus De acuto et arguto sklaida ir interpretacijos XVII–XVIII amžiaus rankraštiniuose mokykliniuose poetikos ir retorikos kursuose“ aptaria Sarbievijaus poetikos recepciją jėzuitų mokymo įstaigose. Čia skaitytuose retorikos kursuose jo mokymas apie aštrų ir šmaikštų stilių buvo siejamas su acumen oratorium ir aptiriamas inventio, dispositio ir elocutio dalyse kaip labai svarbus argumentų, teiginių bei prielaidų suradimo būdas, viena iš kalbos ir stiliaus puošmenų. Retorikos kursuose minėtas acumen poeticum paprastai būdavo siejamas su epigramos žanru; jį nurodydavo kaip svarbiausią epigramos baigiamosios dalies conclusio

savybę. Nors Sarbievijaus pavardė aiškinant teorinius dalykus retai kada būdavo paminima, bet tie teoriniai dalykai dažniausiai būdavo iliustruojami jo epigramomis.

Liucija CITAVIČIŪTĖ straipsnyje „XVIII amžiaus studentų atminimo albumėliai – universitetų dvasinio gyvenimo liudininkai“ pristato nuo XVI a. vokiečių universitetuose plitusį paraliteratūrinį žanrą – įrašus studentų atminimo albumėliuose (Stammbücher). Žymūs ir visuomenėje gerbiami asmenys, taip pat šeimos nariai ir bičiuliai į albumėlį jo savininkui įrašydavo savo minčių bei palinkėjimų. Šiandien tokie įrašai suteikia unikalų žinių apie to meto aplinką ir asmeninius žmonių santykius. Straipsnyje aptariami įrašai iš XVIII a. lietuvių religinės raštijos leidybos organizatoriaus ir Lietuvių kalbos seminaro inspektoriaus Johano Jakobo Kvanto Stammbucho. Autorė supažindina su jame įrašus palikusiais asmenimis; nemaža jų dalis buvo Karaliaučiaus universiteto profesoriai, dėstę Kvantui 1701–1715 metais.

Marija IVANOVIČ straipsnyje „XVIII amžius Lietuvos lenkiškų knygų bibliografės akimis“ pristato kai kurių Lietuvos bibliografų darbus, rengiant senųjų spaudinių ne lietuvių kalba rodykles. Jos liudijimu, jau galima tiksliai apibūdinti Lietuvos raštiją jidiš ir hebrajų kalbomis. Nacionaliniame publikuotų dokumentų archyvine fonde saugomi duomenys apie žydiškas knygas nuo jų spausdinimo Lietuvoje pradžios (XVIII a. vidurio) iki Antrojo pasaulinio karo, o korteliniame kataloge galima rasti informacijos apie 3269 knygas jidiš ir 8149 knygas hebrajų kalba. Daugiau straipsnyje kalbama apie darbą, rengiant XVIII amžiaus Lietuvos lenkiškų knygų katalogą. Numatoma, kad jį sudarys ne mažiau kaip 5000 pozicijų. Šiuo metu bibliografavimo darbas įpusėtas – aprašyta apie 2500 lenkiškų knygų. Sukaupta informacija leidžia provizoriškai charakterizuoti XVIII amžiaus Lietuvos literatūrą lenkų kalba. Kaip matyti iš surinktos medžiagos, produktyviausi jos autoriai buvo Mykolas Pranciškus Karpavičius (1744–1803), Vincentas Ignatas Marevičius (1755–1822) ir Pranciškus Paprockis (1723–1805).

Šioje Senosios Lietuvos literatūros knygoje *malonusis Skaitytojas* taip pat suras penktųjų „Jurgio Lebedžio skaitymų“ medžiagą. 2007 metų sausio 25 dieną Institute susirinkę lituanistai: istorikai, kalbininkai, literatūrologai, bibliotekų ir archyvų darbuotojai, svarstė, kaip šiandien reikėtų lietuviškai perteikti senosios Lietuvos realijų pavadinimus, asmenvardžius ir vietovardžius. Seminaro metu buvo pasidominta reikšminga patirtimi, kurią savu metu sukaupe specialistai, jau anksčiau susidūrę su tokiais sunkumais. Be to, buvo pareikšta vertingų minčių, kaip reikėtų elgtis keblesniais atvejais.

Nemažai iečių sulaužyta svarstant, kaip turėtų skambėti senosios Lietuvos valstybės pavadinimas: Kunigaikštija ar Kunigaikštystė. Auditorijoje garsiau girdėjosi balsai specialistų, gynusių Kunigaikštystę. Savo poziciją jie grindė dviem argumentais: sistemos (dr. Jonas Klimavičius) ir tradicijos (dr. Darius Kuolys). Silpniau buvo girdėti balsas mokslininkų, pirmenybę teikusių Kunigaikštijai (seminaro metu paminėta habil. dr. Sauliaus Ambrazo replika dėl galimybės pasirinkti darybos požūriū taisyklingsnę formą, tai yra Kunigaikštija). Manytume, kad rimtesnė diskusija šiuo klausimu prasidėjo, kadangi kitų svarių argumentų, seminaro metu nepasitelktų, pateikė habil. dr. Edvardas Gudavičius, maloniai sutikęs šiam Senosios Lietuvos literatūros tomui išdėstyti savus argumentus, be visų kitų dalykų, irgi besiremiančius sistema ir tradicija (žinia, apstesne – ne vieno „kiemo“).

Čia taip pat publikuojame du reikšmingus dokumentus, parengtus ir aprobuotus Valstybinės lietuvių kalbos komisijos. Prieš kelerius metus joje buvo sumanyta parengti visuomenei mažiau žinomų arba ir visai nežinomų, bet nūdien aktualių senosios raštijos paminklų sąrašą. Jį kūrė specialiai tuo tikslu suburta darbo grupė, sudaryta iš pagrindiniuose lituanistikos centruose dirbančių mokslininkų. Grupės nariai konsultavosi su kolegomis, todėl sąrašas išreiškia bendrą lituanistų dalies nuomonę. Šiomet ta pati grupė, padedama kai kurių žymių tekstologijos specialistų (pirmiausia geru žodžiu ji mini doc. dr. Paulių Subačių), parengė „Lietuvių kultūrai reikšmingų senųjų tekstų

publikavimo bendruosius reikalavimus“. Abu šie dokumentai: „Lietuvių kultūrai reikšmingų publikuotinių raštijos paminklų sąrašas“ bei minėti reikalavimai, leis kryptingiau veikti itin svarbiame lituanistinių darbų bare, grindžiamame šiuolaikiškomis tekstologinėmis studijomis.

Šioje Senosios Lietuvos literatūros knygoje malonusis Skaitytojas dar suras naują „Publikacijų“ skyrių. Rengdami senosios literatūros tekstus spaudai, kitąsyk turime netrumpai laukti, kol mūsų sumanytus ir ruošiamus spaudai leidinius parems kuris nors fondas ar kitokia labdaringa organizacija. Tuo tarpu sukauptų tekstų esama tiek daug ir tokių įdomių, kad atrodo būtina kaip galima greičiau pasidalinti su visuomene turimais literatūros ir raštijos kūrinių – ypač tais, kurie tebeskamba aktualiai ar turiniu ir meninio pasaulio ypatybėmis leidžia gyvai pajusti senųjų autorių talento jėgą bei didžiulius kūrybinių sumanymų mastus.

Knygos pabaigoje įdėtos dvi recenzijos, ten taip pat yra neseniai išėjusių lituanistinių leidinių anotacijos bei svarbesniųjų įvykių kronikėlė. Jos rodo, kokio įvairaus ir gyvo esama mūsų profesinio gyvenimo – kaip ir anksčiau, viską sunku aprėpti ir tinkamu būdu pristatyti.

Sigitas Narbutas
Vilnius, 2007 m. rugsėjo 16 d.